

ZKUŠENOSTI Z PROVOZOVÁNÍ ZUBNÍ ORDINACE V KENI

Michal Dudek, Lukáš Comba

Výzkumný ústav stomatologický, 1. LF UK a VFN Praha

V únoru a červenci roku 2009 jsme měli možnost podílet se na provozu malého zdravotnického zařízení v keňské vesnici Itibo. Tato vesnice se nachází v kopcovitém terénu západní části Keni, nedaleko Viktoriina jezera, asi půl dne cesty osobním automobilem z hlavního města Nairobi.

O PROJEKTU

Zdravotnické středisko sestává z ambulance všeobecné praktické medicíny, malého chirurgického sálu, porodnice se 6 lůžky, malého lůžkového oddělení s kapacitou 4 lůžek a nově zřízené zubní ordinace. Původní myšlenku postavit v Africe malou polikliniku, kde by zároveň probíhala výuka studentů medicíny vyšších ročníků, se podařilo realizovat zdravotníkovi Aleši Bártovi, který zde s podporou organizace AD-RA vybudoval funkční zdravotnické středisko.

První stáž studentů se uskutečnila v roce 2008 a tvořili ji studenti z brněnské LF MU. Loňská únorová výprava, v pořadí druhá, odcestovala ve složení: hlavní organizátor a iniciátor rekonstrukce střediska Aleš Bárta, experti z oddělení tropické medicíny MUDr. RNDr. František Stejskal, CSc., a MUDr. Jarmila Klieščíková, pět studentů všeobecné medicíny (Katka Floreánová, Radka Hostašová, Bára Sedláčková, Jakub Moravec, Aneta

Výprava českých zdravotníků z února 2009. Zleva jsou Radka Hostašová, Jarmila Klieščíková, Bára Sedláčková, Aneta Poláčková, Jakub Moravec, František Stejskal, Michal Dudek (autor článku), Katka Floreánová.

Poláčková) a zubní lékař MUDr. Michal Dudek. Červencové výpravy se zúčastnili: hlavní koordinátor Aleš Bárta, odborník na tropickou medicínu MUDr. RNDr. František Stejskal, CSc., zubní lékař MUDr. Lukáš Comba, dva studenti všeobecného lékařství (Jan Hlodan, Matuš Tomko) a dvě studentky zubního lékařství (Eva Štroblová, Petra Vobůrková).

MEDICÍNSKÉ ZKUŠENOSTI

Stavba a vybavování zubní ambulance bylo dokončeno začátkem roku 2009, a tak měl MUDr. Michal Dudek možnost uvést ji do provozu. Vybavení ordinace bylo na dobré úrovni: křeslo s elektrickým pohonem, turbína, horkovzdušný sterilizátor atd. Při práci v zubní ordinaci asistovali ošetřujícím lékařům studenti zubního a všeobecného lékařství, kteří později pod dohledem samostatně prováděli různé terapeutické výkony.

Ošetřování spočívalo převážně v extrakcích destruovaných zubů, v chirurgických extrakcích semiretinovaných zubů a ve zhotovování

skloionomerních výplní. Jen v několika málo případech byly zhotoveny kompozitní výplně. Někteří pacienti si přáli odstranit všechny destruované zuby najednou, a tak se stávalo, že odcházeli se čtyřnásobnou extrakcí všech osmiček v lokální anestezii. K dispozici jsme měli antibiotika, která jsme podávali v případech komplikovaných chirurgických extrakcí po tři dny, jelikož bakteriální rezistence je v této oblasti nízká. Na základě doporučení koordinátora Aleše Barty byl k šití ran používán pouze resorbovatelný materiál, neboť pacienti nejsou zvyklí chodit na kontroly. Část obyvatelstva v této oblasti mluví anglicky, ostatní různými nářečími, kterých je v Keni přes čtyřicet. Když bylo v ordinaci třeba překladatele, ochotně pomohli místní zdravotníci a ostatní personál.

Zubní hygiena v oblasti je nedostatečná a nepravdělná a zubní péče téměř žádná. Pacienti přicházeli většinou s několika destruovanými zuby, neboť v oblasti se pěstuje cukrová třtina, kterou místní obyvatelé ve

Místní „zubní kartáček“.

Výprava českých zdravotníků z července 2009. Zleva jsou Matuš Tomko, Lukáš Comba (spoluautor článku), František Stejskal, Petra Vobůrková, Eva Štroblová, Jan Hlodan.

velkém množství konzumují. V případě rozsáhlejšího kazu zasahujícího až do dřeně byla nutná extrakce, protože endodontické ošetření a rekonstrukce nebylo možné z technických důvodů provádět. První dny bylo pacientů méně, avšak jen do chvíle, než se po okolí rozkřiklo, že přijel zubař, poté bylo pacientů více než dostatek. Obvykle bylo denně ošetřeno šest až deset pacientů ve věku od 5 do 90 let. Při vyšetřování chrupu bylo možné u některých jedinců nalézt i prořezané devítky.

Dr. Dudek si v Itibu vyzkoušel též práci v malé chirurgické ambulanci, neboť nebylo výjimkou ošetřování akutních traumatických zranění, způsobených mačetou nebo pracovními nástroji.

Poklidný průběh únorové mise narušila událost, kdy v blízkosti asi 100 km vzdáleného města Molo vybuchla benzínová cisterna, která usmrtila 100 lidí a dalších 100 těžce popálila. Celá výprava odjela ihned do spádové nemocnice v Nakuru, aby pomohla místním zdravotní-

kům zvládnout tuto krizovou situaci. Organizátor Aleš Bárta dokázal s podporou české ambasády v Keni sehnat finanční podporu na nákup zdravotnických prostředků pro popálené. Působení českých zdravotníků v Nakuru spočívalo v tišení bolesti a převazování popálených pacientů. Pro všechny zúčastněné byla tato medicínská zkušenost velmi přínosná.

OSTATNÍ ZÁŽITKY

Po příletu do Nairobi jsme zde zůstali několik dní. Nakupovali jsme potraviny a zdravotnický materiál. Město je vystavěno v evropském stylu. Převládají moderní budovy, avšak zcela chybí historické centrum. Nákupní střediska se neliší od našich a lze v nich sehnat v podstatě cokoliv. Přes den jsou v ulicích Nairobi časté dopravní zácpy. My jsme se přepravovali v terénní sanitce a občas jsme využili majáků a sirény, abychom ze zácpy unikli. Vzhledem k tomu, že Keňa je bývalá anglická kolonie, jezdí se vlevo. Převážná většina automobilů je japon-

ské výroby značky Toyota. Dopravní pravidla jsou zcela odlišná od našich a spočívají v tom, že přednost má ten, kdo vjede do cesty dříve. Každý řidič tím pádem počítá se vším, a proto dopravní nehody téměř nejsou.

Cesta do vesnice Itibo byla náročná, neboť silnice značně mění charakter a cestující zažívají leckdy i několikahodinovou masáž, způsobenou poskakováním vozidla po terénu. Cestou jsme ještě dokupovali ovoce a zeleninu. U tržiště stačí zpomalit rychlost a trhovci hbitě přiskakují k vozidlu a nabízejí zboží z bezprostřední blízkosti. Ceny byly více než skvělé, např. ananas stál v přepočtu asi 3 Kč. Krajina kolem Itiba je kopcovitá a maximálně zemědělsky využívaná. Hlavní plodinou je čaj a jeho sběrem se živí většina okolních obyvatel. Dále zde pěstují banány, cukrovou třtinu, kávu a ananasy. Všude se pasou a volně pohybují kozy, krávy a osli.

Po pracovní době jsme podnikali časté procházky po okolí, kdy nás všichni, které jsme potkávali, zdravili. V průběhu procházky se k nám přidávala spousta dětí a pokřikováním hesla „mzungu (bělochu), gimme sweats“ od nás loudily sladkosti. Byly hodně přátelské a když jsme je fotografovali, chtěly hned vidět všechny fotky. Dále požadovaly pastelky a jiné dárky. V této oblasti jsou obyvatelé pravděpodobně zvyklí vyžadovat dary od „bohatých bílých“. Pastelky, ořezávátko a další školní potřeby od českých dětí, které přivezl kolega Stejskal, jsme odnesli do místní školy.

Příroda v Keni je opravdu nádherná. V průběhu pobytu jsme byli na několika výletech, a to u sopky Menengai, jezer Naivasha a Nakuru, v deštném pralese Kakamega a v rezervaci Masai Mara. Sopka Menengai je součástí Velké příkopové propadliny (Great Rift Valley). Po několikahodinovém výstupu na náhorní plošinu se nám otevřel monumentální pohled do otevřené krajiny. Jezero Naivasha je obrovská vodní plocha s mnoha druhy vodních živočichů a ptáků. Pokud si pronajmete loďku s šikovným kormidelníkem, můžete se podívat na hrochy. Avšak není vhodné se k nim příliš přibližovat, neboť tato zvířata jsou velmi nebezpečná. Jezero Nakuru o rozloze 40 km² je největším hnízdištěm plameňáka růžového na světě. Je součástí národního parku

Při práci v zubní ordinaci asistovali ošetřujícím lékařům studenti zubního a všeobecného lékařství, kteří později pod dohledem samostatně prováděli různé terapeutické výkony. Na snímku jsou MUDr. Michal Dudek a medička Radka Hostašová při extrakci.

Ošetřování spočívalo převážně v extrakcích destruovaných zubů, v chirurgických extrakcích semiretinovaných zubů a ve zhotovování skloionomerních výplní. Jen v několika málo případech byly zhotoveny kompozitní výplně – zub 21 před výkonem a po kompozitní rekonstrukci.

Lake Nakuru, v kterém můžete vidět množství různých druhů zvířat včetně vzácného nosorožce bílého. Deštný prales Kakamega s rozlohou 45 km² představuje nejvýchodnější izolovaný zbytek obrovského pralesa, který se kdysi táhl souvisle od Guineje až po Keňu. Dnes je již na mnoha místech vykácen a se svou celkovou rozlohou 240 km² je druhým největším deštným pralesem na zemi (po amazon-

ském pralese). Rezervace Masai Mara je krajina typu savany, obklopená náhorní plošinou, s mnoha druhy volně žijících zvířat. Je možné zde vidět slony, žirafy, zebry, pakoně, buvoly, nosorožce, hrochy, pštrosy, lvy, leopardy a množství různých druhů ptáků. Za poplatek jsme si pronajali průvodce, který přesně věděl, kde se které druhy zvířat právě nacházely. V rezervaci je i několik luxusních hotelů s bazény. My jsme bydleli v kempu na náhorní plošině na okraji rezervace, odkud byl nádherný výhled na vycházející a zapadající slunce. Při odjezdu z rezervace Masai Mara jsme se zastavili u kmene místních bojovníků Masaiů, kteří prodávali různé ozdoby a další suvenýry.

ZÁVĚR

Tuto „africkou“ zkušenost můžeme doporučit všem zubním lékařům a studentům zubního lékařství se zájmem o chirurgii, kteří se nebojí

pracovat v obtížných podmínkách. Vzhledem k vyšší incidenci HIV pozitivních pacientů je v tomto prostředí nezbytné používat při práci v ordinaci dvojce rukavice, ochranný štít, dbát na sterilizaci nástrojů a aseptický postup ošetřování. Dále je třeba obejít se bez rentgenu. Rovněž se může stát, že během ošetřování pacienta dojde k výpadku elektřiny, nicméně tuto situaci lze zvládnout osvětlením operačního pole baterkami. Avšak ani tyto komplikace určitě nepřehluší dobrý pocit z užitečné práce a všestranné obohacení z pobytu v tak nevšedním prostředí!

V případě zájmu o projekt najdete informace na

<http://kena.websnadno.cz> nebo můžete kontaktovat přímo Aleše Bártu (barta.ales@seznam.cz).

Kontakt na autory článku:

dudek@vus.cz
comba@vus.cz

MUDr. Michal Dudek si vyzkoušel i práci na chirurgickém sálku. Šití tržné rány na hlavě při výpadku dodávky elektrického proudu nebylo výjimkou.

POKYNY AUTORŮM ODBORNÝCH SDĚLENÍ V ČASOPISE LKS AKTUALIZOVANÁ VERZE OD LEDNA 2011

Aktualizované Pokyny autorům odborných sdělení zveřejníme **5. 1. 2011** na www.dent.cz (odkaz Časopis LKS) a v příštím LKS č. 1/2011.

Pro větší přehlednost a orientaci autorů jsou v této aktualizaci **shrnuty v samostatné části Pokynů dosavadní požadavky na nezbytná prohlášení autorů a dodržování etických aspektů.**

Dále upozorňujeme na **změnu v uvádění literárních odkazů, které je třeba v kapitole Literatura nově řadit podle jejich pořadí v textu** (nikoli abecedně jako dosud).

Prosíme autory odborných sdělení, aby při zpracování rukopisu postupovali podle těchto Pokynů. (U prací nabídnutých časopisu LKS do zveřejnění aktualizovaných Pokynů bude redakční rada LKS akceptovat zpracování kapitoly Literatura dle stávajících Pokynů.)

Redakce